

УДК 657.1

Губа А.А., Качан А.В.
студентки фінансового факультету
Університету митної справи та фінансів

Пономарьова О.Б.
старший викладач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та страхування
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

FEATURES OF CONSTRUCTION AND PROSPECTS OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL STANDARDS OF FINANCIAL REPORTING IN INSURANCE COMPANIES

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито особливості переходу страхових компаній на підготовку фінансової звітності за міжнародними стандартами. Визначено основні аспекти, які потребують регламентації обліковою політикою страхової компанії. Проаналізовано структуру чинної форми звіту про фінансові результати. Визначено проблеми формування показників Звіту страховиками на сучасному етапі. Рекомендовано для страхових компаній удосконалений алгоритм формування структури й показників у формі Звіту.

Ключові слова: страховий ринок, страхові компанії, страхування життя, страхові премії, розвиток, соціальний захист, страховик, Нацкомфінпослуг, Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ).

АННОТАЦІЯ

В статье раскрыты особенности перехода страховых компаний на подготовку финансовой отчетности по международным стандартам. Определены основные аспекты, которые требуют регламентации учетной политикой страховой компании. Проанализирована структура действующей формы отчета о финансовых результатах. Определены проблемы формирования показателей Отчета страховщиками на современном этапе. Для страховых компаний рекомендован усовершенствованный алгоритм формирования структуры и показателей в форме Отчета.

Ключевые слова: страховой рынок, страховые компании, страхование жизни, страховые премии, развитие, социальная защита, страховщик, Нацкомфинпослуг, Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО).

ANNOTATION

The features transfer insurance companies to prepare financial statements according to international standards. The main aspects requiring regulation of accounting policy the insurance company. The structure of the current form of the income statement. The problems of formation of indicators insurers report today. Recommended for insurance companies improved algorithm parameters and structure formation in the form of report.

Keywords: insurance market, insurance companies, life insurance, insurance premiums, development, Social Protection, the insurer, Natskomfinposlugh, International Financial Reporting Standards (IFRS).

Постановка проблеми. В умовах посилення відкритості української економіки все більшої актуальності набувають питання якості облікової інформації страхових організацій. Це пов'язано з тим, що розвиток страхової галузі значною мірою залежить від довіри страху-

вальників до страхових компаній, яка зростає в умовах, коли страхові компанії є платоспроможними, а інформація щодо їхньої діяльності, подана у фінансовій звітності, – загальнодоступною. Створення розвиненої і платоспроможної системи страхування, зміцнення довіри до українського страхового ринку з боку страхувальників, інвесторів, іноземних перестраховиків, можливе тільки за якісного формування фінансової звітності страховиків за міжнародними стандартами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості методології та організації обліку страхових компаній досліджено в роботах О. Гаманкової, Т. Гарматій, Р. Грачової, Т. Дубровиної, О. Кисельової, В. Леня, О. Охріменко, В. Приходька. Питання ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності за міжнародними стандартами розглянуто в роботах вітчизняних учених: С. Голова, Н. Горицької, В. Костюченка, Ю. Кузьмінського, М. Лучка, В. Пархоменка, О. Редька, Н. Ткаченко, В. Швеця та ін.. Незважаючи на наявні дослідження у даній сфері, все ще залишається недостатньо дослідженою низка питань, пов'язаних з організацією переходу страхових компаній на складання фінансової звітності за міжнародними стандартами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Страховики України застосовують Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), що зумовлює особливості подання показників. Основними завданнями статті є дослідження особливостей складання фінансової звітності страховими компаніями відповідно до МСФЗ, визначення ролі облікової політики страхової компанії під час переходу на МСФЗ та аналіз її положень щодо відображення операцій основної діяльності страховика.

Мета статті полягає у виявленні та узагальненні особливостей бухгалтерського обліку та ведення фінансової звітності у страхових компаніях України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальнодоступним джерелом інформації про діяльність страхової організації є фінансова звітність, яка оприлюднюється відповідно до вимог чинного законодавства. Починаючи з 1 січня 2012 р. усі страхові компанії в обов'язковому порядку складають фінансову звітність за міжнародними стандартами. Для роз'яснення процедури першого застосування МСФЗ страховиками України спільним Листом Національного банку України, Міністерства фінансів та Державного комітету статистики від 07.12.2011 «Про застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності» (далі – спільний Лист) визначено: порядок застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності; особливості складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за МСФЗ у перші звітні періоди; порядок обрання дати переходу на МСФЗ; об'єкти порівняльних даних для трансформації звітності відповідно до вимог МСФЗ; порядок розкриття інформації про вплив переходу на МСФЗ на його фінансовий стан, фінансовий результат (сукупні доходи) і грошові потоки [4].

Відповідно до вимог спільного Листа, страховики в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, інформують спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі статистики про складання ними фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за міжнародними стандартами.

Слід зазначити, що спільний Лист нині залишається єдиним чинним нормативно-правовим актом, який надає пояснення механізму переходу до МСФЗ.

Застосування вітчизняними страховими компаніями норм МСФЗ під час підготовки звітності дає можливість виходу на міжнародні ринки капіталу з фінансуванням на більш вигідних умовах, адже наданий достатній обсяг інформації, додатково підтверджений аудиторським висновком, дає змогу позикодавцям або потенційним інвесторам зрозуміти та адекватно інтерпретувати фінансові показники діяльності, порівняти майновий стан та результати діяльності вітчизняних страховиків з аналогічними в інших країнах світу, оцінити ризики сторін та мінімізувати їх [8, с. 814].

МСФЗ – це документи, які визначають загальний підхід до складання фінансової звітності, а також пропонують варіанти обліку

окремих засобів або операцій підприємств. Вони вміщують:

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності IFRS.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності IAS.
3. Тлумачення, зроблені Комітетом із тлумачень міжнародної фінансової звітності (IFRIC) або колишнім Постійним комітетом з інтерпретацій (SIC) [6].

Бухгалтерський облік та звітність страхових компаній мають певні особливості, які зумовлені природою страхових послуг та національним законодавством у цій сфері. У зв'язку із цим під час переходу на МСФЗ страховим компаніям, окрім вирішення питань, властивих іншим видам діяльності, необхідно врахувати особливості страхової діяльності та відобразити їх в обліковій політиці підприємства, адекватно відраховувати на вимоги МСФЗ.

Відповідно до Положення стандарту бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», звітність повинна відповідати низці критеріїв, таких як [6]:

- достовірність, а саме відповідність даних бухгалтерського обліку і даних фінансових звітів;
- порівняльність показників звітності;
- доречність фінансової звітності, тобто фінансова звітність повинна містити таку інформацію, яка впливає на прийняття рішень її користувачами та дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їх оцінки, зроблені в минулому;
- дохідливість – інформація, яка наводиться у фінансовій звітності, повинна бути розрахована на її однозначне тлумачення користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавленість у сприйнятті цієї інформації [4].

Існує два основні способи підготовки звітності за міжнародними стандартами: 1) трансформація даних українського обліку відповідно до МСФЗ; 2) паралельне ведення бухгалтерського обліку за національними й міжнародними стандартами.

Міжнародна федерація бухгалтерів визначила основні труднощі, з якими стикалися країни під час запровадження МСФЗ (рис. 1).

Окрім перерахованих на рис. 1, в Україні виникли ще додаткові проблеми.

1. Запровадження принципів і методів МСФЗ в Україні здійснюється в умовах наявної системи державного регулювання бухгалтерського

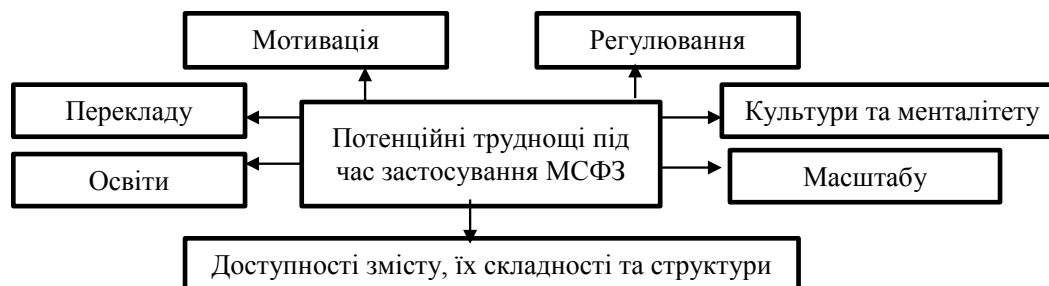

Рис. 1. Труднощі процесу прийняття та запровадження МСФЗ [4, с. 23]

обліку, що передбачає створення адекватних регуляторних передумов. Це пов'язано з тим, що правова система країни може суттєво обмежити можливості легалізації міжнародних стандартів, розроблених міжнародним неурядовим органом.

2. Однією з проблем є те, що після запровадження П(С)БО в Україні існує суттєва відмінність між бухгалтерським обліком і оподаткуванням, яка полягає в їх різних цілях, завданнях, принципах і методах обчислення оподаткованого прибутку. Така відмінність, з одного боку, не заохочує застосування принципів МСФЗ, а з іншого – ускладнює контроль над дотриманням податкового законодавства.

3. Як свідчать результати аналізу нормативно-правової бази України, більшістю галузевих міністерств та відомств не розроблено методологічне забезпечення бухгалтерського обліку, яке враховувало б галузеву специфіку, хоча це повинно бути зроблено.

Перелік показників фінансової звітності визначається самими страховиками виходячи з вимог національних та міжнародних стандартів. Головною вимогою є суттєвість інформації, яку необхідно розкрити. МСФЗ 1 «Перше застосування МСФЗ», МСФЗ 4 «Страхові контракти» та інші стандарти не наводять структури звітності, а лише мінімально необхідний перелік інформації для розкриття. А от у НП(с)БО наведено рекомендований перелік показників звітності, викладених логічно і структуровано [3]. Таким чином, аналіз складу та змісту показників фінансової звітності страхових ком-

паній доцільно проводити саме в розрізі вимог національних стандартів.

Звітність, яку складає страхова компанія, умовно можна розділити на чотири групи залежно від її економічного змісту та призначення (рис. 2) [6].

Фінансова звітність страхових компаній включає такі форми звітності: баланс (форма № 1), звіт про фінансові результати (форма № 2), звіт про рух грошових коштів (форма № 3), звіт про власний капітал (форма № 4), примітки до річної фінансової звітності (форма № 5).

Виходячи з особливостей діяльності страхових компаній, їхній баланс повинен розкривати основні аспекти фінансового стану компанії та характеризувати обсяги фінансових інструментів, у т. ч. коштів у банках, цінних паперів тощо (як основного напряму розміщення коштів страхових резервів компанії), власного (у т. ч. резервного) та залученого капіталу [3].

Звіт про фінансові результати включає в себе інформацію про всі види доходів компанії та її витрати за видами діяльності. Показники цих звітів ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку та формуються із залишків або оборотів за відповідними рахунками. Формування показників звітності за міжнародними стандартами відбувається за таким же механізмом, але застосовуються різні методи оцінки активів і пасивів. Відповідно, під час застосування МСФЗ разом із П(с)БО можливе виникнення невідповідностей оцінок або викривлення представленої інформації.

Під час використання МСФЗ для складання звітності та наявних вимог П(с)БО для цілей

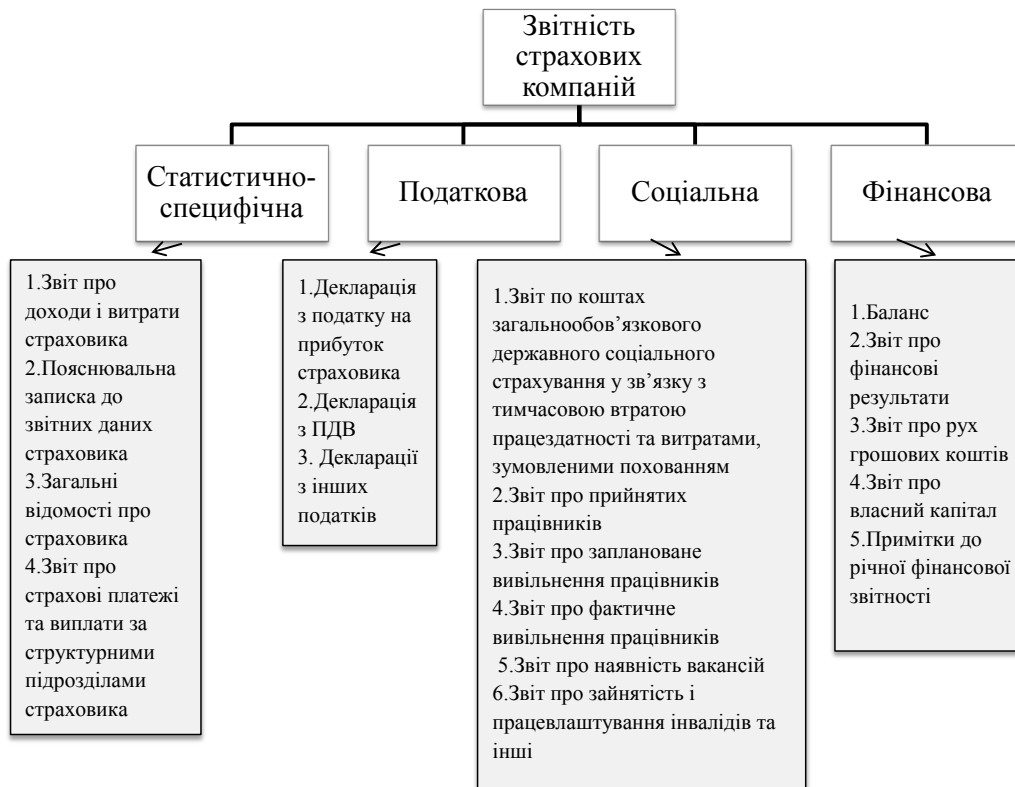

Рис. 2. Звітність страхової компанії

бухгалтерського обліку за більшістю показників фінансової звітності існують підстави для викривлення інформації. Інформація, що наводиться у Звіті про рух грошових коштів та Звіті про власний капітал, виступає деталізацією формування відповідних показників Балансу.

Таким чином, значення наведених показників цих звітів зазнаватимуть аналогічного впливу. Для коригування викривлень та пояснення відхилень слугують Примітки до річної фінансової звітності. Саме завдяки їх нерегламентованому складу та структурі можливе розкриття всієї необхідної інформації

Для регулювання процесу трансформації фінансової звітності, складеної за вимогами вітчизняного законодавства, до вимог МСФЗ силами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг, разом з експертами ЄС підготовлений проект Методичних рекомендацій щодо застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності для страхових компаній (далі – проект методичних рекомендацій) та Створено інформаційну веб-сторінку з питань упровадження МСФЗ на офіційному сайті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг [5].

Згідно з даними методичних рекомендацій, страховим компаніям України для уникнення правових колізій необхідно привести у відповідність до вимог Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» власну облікову політику шляхом редагування Наказу про

облікову політику компанії. Метою таких змін є приведення у відповідність методик оцінки активів, зобов'язань та власного капіталу страховика до міжнародних вимог.

Слід зазначити, що згідно з вимогами МСФЗ 4, зобов'язаннями страховика додатково визнаються: суми можливих бонусних нарахувань страховику; суми можливого відшкодування за окремими видами договорів; компонент депозиту за інвестиційними та пожиттевими договорами страхування; прогнозовані суми можливих майбутніх нарахувань за вбудованими похідними інструментами тощо. Підприємство розкриває інформацію про вплив переходу на МСФЗ на його фінансовий стан, фінансовий результат (сукупні доходи) і грошові потоки, як того вимагає МСФЗ 1. Відповідно до вищезазначеного спільного Листа, відмінності, які виникають унаслідок застосування вимог МСФЗ до операцій та подій під час складання балансу на дату переходу на МСФЗ, відображаються у складі нерозподіленого прибутку (збитку) або інших складників власного капіталу. Тобто, крім визначених нових елементів зобов'язань, слід очікувати додаткового зниження сум нерозподіленого прибутку у складі власного капіталу страховиків України.

Необхідно також звернути безпосередню увагу на форми звітності страховика за МСФЗ. Від компаній не вимагається чіткого дотримання рекомендованих форм. На власний розсуд суб'єкти страхової діяльності розкривають у звітах інформацію, яка, на їхню думку, є суттєвою, дотримуючись при цьому визначено-

Таблиця 1

Склад та призначення звітності про стан страховиків [6]

№ з/п	Форма звітності	Об'єкти розкриття інформації
Фінансова звітність		
1	Баланс (звіт про фінансовий стан), складений за вимогами МСФЗ із наведенням порівняльної інформації	Відповідно до спільного Листа, подається станом на 01.12.2016. При цьому, згідно з П(с)БО 2 «Баланс», подається станом на 31.12.2015. Має відображати всю суттєву інформацію щодо обсягів та структури активів, власного капіталу та зобов'язань
2	Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), складений за вимогами МСФЗ без наведення порівняльної інформації	Відповідно до спільного Листа, подається станом на 01.12.2016. При цьому, згідно з П(с)БО 3 «Звіт про фінансові результати», має відображати інформацію за звітний період, тому вимога про відсутність порівняльної інформації виглядає некоректно. Має відображати всю суттєву інформацію щодо обсягів та структури витрат, доходів та сум нарахованих податкових зобов'язань
3	Звіт про рух грошових коштів, складений за вимогами МСФЗ без наведення порівняльної інформації	Відповідно до спільного Листа, подається станом на 01.12.2016. При цьому, згідно з П(с)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів», має відображати інформацію за звітний період, тому вимога про відсутність порівняльної інформації виглядає некоректно. Має відображати всю суттєву інформацію щодо вхідних та вихідних грошових потоків
4	Звіт про власний капітал, складений за вимогами МСФЗ без наведення порівняльної інформації	Відповідно до спільного Листа, подається станом на 01.12.2016. При цьому, згідно з П(с)БО 4 «Звіт про власний капітал», має відображати інформацію за звітний період, тому вимога про відсутність порівняльної інформації виглядає некоректно. Має відображати всю суттєву інформацію щодо руху складників капіталу протягом звітного періоду
5	Примітки до річної фінансової звітності (не є формою звітності; складається добровільно, часто у текстовій, описовій формі)	Відповідно до спільного Листа, подається станом на 01.12.2016. Має відображати всю суттєву інформацію та необхідні до неї уточнення й розкриття стосовно активів, капіталу, зобов'язань і руху грошових коштів

го в МСФЗ 4 порядку. Детальному розкриттю підлягає інформація, що характеризує обсяги зобов'язань, страхових резервів, концентрації страхового ризику за видами страхування, компонентів фінансових інструментів, результатів страхової діяльності, операцій перестраховування. Тобто характерною особливістю фінансової звітності за вимогами МСФЗ порівняно з вимогами Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – П(с)БО), є її спрямованість на розкриття інформації, актуальної для захисту прав споживачів страхових послуг, а не фінансово-майнового стану, та співвідношення обсягів доходів і витрат як бази оподаткування.

На нашу думку, ведення бухгалтерського обліку та підготовка фінансової звітності страховими компаніями за МСФЗ дає змогу об'єктивно оцінити результати діяльності і надати більшої прозорості та повноти фінансовій звітності страховиків, що сприятиме залученню іноземних інвестицій. Під час складання фінансової звітності за міжнародними стандартами на перше місце виходить такий принцип бухгалтерського обліку, як превалювання сутності над формою. Договори, які за юридичною формою є страховими контрактами, а по суті – інвестиційними контрактами, спекулятивними контрактами, похідними фінансовими інструментами, контрактами фінансової гарантії, самострахуванням тощо, повинні відображатися у звітності не як страхові контракти, а як інші фінансові активи чи зобов'язання.

Висновки. Перехід України до МСФЗ та МСБО є закономірним та довгоочікуваним процесом. На його шляху постає досить багато проблем як у регулюванні поточного, так і узагальнюючого обліку в страхових компаніях. Система синтетичних рахунків бухгалтерського обліку не дає змоги сформулювати показники фінансової звітності за МСФЗ без додаткових затрат часу.

Переваги формування фінансової звітності страховиками за міжнародними стандартами очевидні. До основних із них слід віднести такі:

- формування звітності для зовнішніх інвесторів і зарубіжних партнерів у стислі терміни, з високою точністю і мінімальними витратами;
- звітність компанії легко перевіряють і підтверджують провідні світові аудитори;
- звітність за міжнародними стандартами дає змогу об'єктивно оцінювати фінансовий стан й ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення;
- компанія отримує міжнародну репутацію інноватора і серйозного партнера міжнародного рівня;
- мінімізація зростання витрат на введення МСФЗ;

– активізується інтерес закордонних пере-страховиків до співпраці з вітчизняними страховиками.

Також можна очікувати приток іноземного капіталу на страховий ринок України, який і досі не здатний стабілізуватися після фінансової кризи. Звітність, складена за міжнародними стандартами, робить страхову компанію зрозумілою та відкритою для будь-якого закордонного співробітництва.

Отже, лише за умови використання комплексного підходу до застосування МСФЗ страховиками України вітчизняна система бухгалтерського обліку зможе задовольнити вимоги користувачів та забезпечити ефективний процес формування фінансової звітності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про страхування» від 07 березня 1996 р. № 86/96 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: [навч. посіб.] / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2007. – 328 с
3. Лаврова О.О. Нормативно-правове забезпечення імплементації Міжнародних стандартів фінансової звітності для страховиків України / О.О. Лаврова // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 2 (14). – С. 311–314 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/VUbsNbU/2012_2/12_2_63.pdf.
4. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ). IASB; Список, Стандарт, Міжнародний документ № 929_010 від 01.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.zakon.rada.gov.ua.
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>.
6. Наказ Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://buhgalter911.com/Res/Zakon/MethodRek/metod_fin_otch.
7. Український страховий ринок: підсумки 2015 і перспективи 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://brit-mark.com/ua/press-centre/brit-mark-media/2015/ukrainskiy-strahovoy-gynok-itogi-2015-i-perspektivi-2016>.
8. Пономарьова О.Б., Иванченко М.А. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення / О.Б. Пономарьова, М.А. Иванченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С. 814–817.
9. Постанова Кабінету Міністрів України № 1223 від 30.11.2011 «Про внесення змін до Порядку подання фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.